

VLAAMSE COMMISSIE ONROEREND ERFGOED

ADVIES VCOE 2017|076 VAN 14 DECEMBER 2017

OVER DE VOORLOPIGE BESCHERMING ALS MONUMENT VAN DE EENDENKOOI VAN MERKEM IN HOUTHULST (MERKEM), NAAR AANLEIDING VAN DE ADVIESVRAAG VAN MINISTER GEERT BOURGEOIS VAN 10 NOVEMBER 2017

De Vlaamse Commissie Onroerend Erfgoed, rechtsgeldig samengesteld, brengt op 14 november 2017 volgende advies uit:

1. De VCOE ontving op 10 november 2017 een adviesvraag van Geert Bourgeois, minister-president van de Vlaamse Regering en minister van Buitenlands Beleid en Onroerend Erfgoed over de voorlopige bescherming als monument van 'Eendenkooi van Merkem' in Bornem. De commissie spreekt zich in voorliggend advies uit over de documenten in het kader van de voorlopige bescherming met name (a) het ministerieel besluit tot voorlopige bescherming, (b) de fotoregistratie, (c) het afbakeningsplan, (d) het beschermingsvoorstel met bijhorend omgevingsplan, een criterianota 'Eendenkooien in Vlaanderen', documentatiemateriaal en een overzichtsplan van gekende eendenkooien in Vlaanderen.
2. Alvorens in te gaan op de artikels van het ministeriële besluit, wenst de commissie een aantal algemene bemerkingen te formuleren met betrekking tot de criterianota, de afbakening en het type bescherming:
  - **Criterianota:** De commissie vindt het positief dat een thematisch onderzoek aan de basis ligt van het beschermingsvoorstel. Het thematisch onderzoek, opgestart in 2016, heeft zich vertaald in een criterianota aan de hand waarvan eendenkooien in Vlaanderen op hun erfgoedwaarde kunnen geëvalueerd worden. De criterianota toont aan dat het gaat om een in Vlaanderen relatief zeldzame constructie. Over slechts 29 eendenkooien zijn gegevens bekend; 7 daarvan zijn gelokaliseerd en bewaard, 7 zijn gelokaliseerd maar bezitten slechts vervaagde kenmerken en 15 eendenkooien konden niet precies worden gelokaliseerd. Van de 29 eendenkooien zijn er 4 die reeds beschermd zijn of deel uitmaken van een bescherming. Het betreft slechts 1 met bewaarde kenmerken en 3 niet of niet-precies gelokaliseerde eendenkooien.

Naast Bornem-Weert en Merkem, wordt in de criterianota ook de eendenkooi in Meetkerke voorgesteld als beschermenswaardig. Op basis van de behandeling van het advies van de VCOE van 22 mei 2017 stelt de commissie vast dat de opname van de eendenkooi van Meetkerke in het thematisch beschermingspakket deel zal uitmaken van 'verder beleidsmatig overleg'.¹ De commissie herhaalt dat het wenselijk is om, in functie van de coherentie en afstemming tussen de verschillende beschermingsdossiers, de beschermingsvoorstellen maximaal te clusteren.
  - **Afbakening:** De commissie ondersteunt de voorgestelde afbakening. Naast het kooibos, de relictten van de vangpijpen en ijzeren beugels, het resterende kooihuisje en de kooiplas, wordt ook de omgrachting rond het kooibos opgenomen in de bescherming. Dit is positief. De

---

¹ Op 9 augustus 2017 werd de eendenkooi met eiland van Bornem-Weert aan de Oude Schelde definitief beschermd. De commissie bracht naar aanleiding van het voorstel tot voorlopige bescherming advies uit. Zie: VCOE-2017033 Advies bescherming Bornem Eendenkooi.

verbinding naar het Koevaartje is eveneens opgenomen binnen een strook van 4 meter. De commissie sluit zich verder aan bij de vaststelling dat het behoud van de omliggende waardevolle graslandcontext voldoende gegarandeerd wordt door de geldende bestemming, m.n. vallei gebied en agrarisch gebied met landschappelijke waarde.

- Type bescherming: De keuze voor een bescherming als monument werd verder gemotiveerd in de behandeling van het advies van de VCOE van 22 mei 2017 betreffende de eendenkooi in Bornem-Weert. De commissie stelt vast dat de bijkomende motivatie ook in voorliggend dossier wordt meegenomen.

3. Artikel 1 van het ministerieel besluit legt de voorlopige bescherming als monument vast van de eendenkooi van Merkem, met een kooiplas en vier als relict bewaarde vangpijpen, een kooibos, een kooihuisje en een gracht aansluitend op het Koevaartje. Artikel 1 verwijst tevens naar het afbakeningsplan en de fotoregistratie die als bijlagen bij het beschermingsbesluit werden gevoegd.

De commissie erkent de erfgoedwaarde van de eendenkooi. De ligging binnen een waardevolle landschappelijke context, alsook de verbondenheid met het Kasteel van Merkem verlenen de eendenkooi een bijzondere context- en ensemblewaarde.

4. Artikel 2 van het ministerieel besluit verwijst naar de erfgoedwaarden van het monument. De eendenkooi wordt beschermd omwille van de historische, technische, volkskundige, ruimtelijk-structurende en wetenschappelijke waarde.

Artikel 2 beschrijft tevens de erfgoedkenmerken en -elementen van het monument. De commissie ondersteunt de beschrijvingen opgenomen in artikel 2.

5. De beheersdoelstellingen zijn opgenomen in artikel 3 van het ministerieel besluit. Art. 3, 1° stelt voorop: *'behouden en het functioneel herstellen van één vangpijp volgens het oorspronkelijke Oud-Vlaamse type met overspannen ijzeren beugels en bijhorende rietschermen gesteund door een constructie met aanwezige gerecupereerde spoorstaven en betonijzer.'* In het inhoudelijk dossier (p. 16) wordt gewezen op het technische en didactische belang van de eendenkooi. In functie daarvan wordt het *'behoud en het functioneel herstel'* van één van de vier vangpijpen vooropgesteld. Verder stelt het inhoudelijk dossier dat voor deze vangpijp wordt geopteerd voor *'herstel of de reconstructie gebaseerd op het oorspronkelijke Oud-Vlaamse type'*. De commissie wijst erop dat *'behoud en functioneel herstel'* niet hetzelfde is als *'reconstructie op basis van het oorspronkelijke Oud-Vlaamse model'* en vraagt daarom een eenduidige formulering in het inhoudelijk dossier. Naar analogie met de eendenkooi in Bornem-Weert, vraagt de commissie bovendien om in het ministerieel besluit het herstel of de eventuele reconstructie op basis van het oorspronkelijke Oud-Vlaamse type duidelijk als facultatief te omschrijven.

De commissie erkent de potentiële educatieve waarde van de site, maar wenst wel te benadrukken dat de ontsluiting van het gebied bij voorkeur wordt beperkt. De commissie vraagt hieromtrent beheersdoelstellingen te formuleren. De draagkracht van het gebied mag door de beoogde ontsluiting niet overschreden worden. De commissie vraagt tevens te verduidelijken welke ingrepen in functie van de beoogde ontsluiting mogelijk of wenselijk zijn.

6. Art. 3, §2 legt in functie van de uitvoering van de beheersdoelstellingen voor het te beschermen monument verbodsbepalingen vast. De commissie merkt op dat verbodsbepalingen beter verordend worden vastgelegd en aldus in aanvulling op de voorschriften (art. 4) moeten worden geformuleerd. De commissie verwijst hiervoor eveneens naar het definitieve beschermingsbesluit van de eendenkooi in Bornem-Weert.

7. Artikel 4 van het ministerieel besluit formuleert de voorschriften voor instandhouding en onderhoud van het te beschermen monument. De commissie kan deze voorschriften ondersteunen, maar vraagt de verbodsbepalingen uit artikel 3 op te nemen als voorschriften in art. 4.
8. Artikel 5 somt de toelatingsplichtige handelingen op. De commissie ondersteunt de voorgestelde toelatingsplichten.
9. Op basis van bovenstaande argumentatie en opmerkingen geeft de commissie een voorwaardelijk gunstig advies voor de voorlopige bescherming als monument van de eendenkooi van Merkem in Houthulst. De commissie vraagt:
  - De beheersdoelstelling inzake reconstructie van het Oud-Vlaamse type vangpijp te nuanceren (par. 5);
  - Te verduidelijken op welke wijze het gebied ontsloten kan worden en aan te geven dat deze ontsluiting de draagkracht van het gebied niet mag overschrijden (par. 5);
  - De verbodsbepalingen in art. 3 op te nemen in art. 4 van het ministerieel besluit (par. 6 en 7).

Namens de Vlaamse Commissie Onroerend Erfgoed,

Michiel Deweydt
Voorzitter